

On the issue of considering functions and factors that determine activities of an enterprise in the development of legislation

До питання про врахування в розвитку законодавства функцій і чинників, що визначають діяльність підприємств

O.O. Shyshovska

Key words:

enterprise, entrepreneurship, legislation on enterprises.

Ключові слова:

підприємство, підприємництво, законодавство про підприємства.

Рівень ефективності правового регулювання підприємництва в державі характеризується станом захищеності інтересів підприємства від усіх видів власності. Сьогодні сподівання на ефективне функціонування підприємницької сфери пов'язуються з інформатизацією як державного регулювання бізнесу, так і самої діяльності підприємств, з відкритістю ринків України в умовах європейської інтеграції, можливістю використання різних форм кооперації як у межах країни, так і з підприємствами інших країн. Економічне життя, економічні системи сучасних країн розвиваються під знаком глобалізації, для якої характерні концентрація капіталу, формування промислово-фінансових груп, транснаціональних корпорацій та інших форм кооперації¹.

Тому постає потреба в удосконаленні правового забезпечення розвитку підприємств в умовах соціально відповідальної та інклюзивної економіки в Україні з урахуванням світового досвіду. Вирішення цих проблем пов'язуємо з науково-методологічним забезпеченням реформ підприємництва та економічної системи загалом у межах цивілізаційного підходу розвитку суспільства.

Адже потреба в ефективному державному регулюванні підприємницької діяльності зумовлена важливістю сучасних перетворень ринкової економіки, підвищенням значення вітчизняного виробництва для розвитку суспільства та зростання економічних процесів, відсутністю належних макро- й мікроекономічних умов, довготривалим переходом до ринкової економіки.

Відомо, що головна мета діяльності підприємства полягає у формуванні цінності для зацікавлених сторін пропорційно їх внеску та рівню фінансового ризику шляхом забезпечення збалансованого фінансового розвитку підприємства. Такий підхід, на нашу думку, найбільше відповідає сучасному рівню розвитку суспільства, закладає підвалини для розроблення практичної системи фінансових цілей, орієнтуючи підприємство на виконання його функцій і гармонізацію його розвитку в інтересах окремих стейкхолдерів та суспільства загалом².

У результаті проведених досліджень, систематизації й детального вивчення правового регулювання підприємства можемо стверджувати, що будь-яка підприємницька діяльність та будь-яке підприємство виконують як основні, так і додаткові функції, які так чи інакше потрапляють у сферу правового регулювання. До основних функцій належать такі:

- 1) виробнича, через яку здійснюється переробка сировини в такий вид продукції, який придатний для продажу клієнтам;
- 2) кадрова, в основі якої лежить правильний і кваліфікований підбір персоналу для ефективної системи організації роботи;
- 3) матеріально-технічна, що базується на вчасному й оперативному забезпеченні підприємства необхідним обладнанням і вихідними матеріалами;

¹ Костицький В.В. Закон перманентної концентрації капіталу: економічна історія та українські реалії. К.: Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи, 2003. 198 с.

² Ситник Г.В. Цільова функція підприємства: еволюція концепцій та сучасні погляди. URL: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-1_0-pages-243_254.pdf.

- 4) маркетингова, яка реалізується в процесі вивчення потреб споживачів і створення умов для обміну інформацією, товарами, послугами тощо між фірмою та ринковими контрагентами;
- 5) фінансова, тобто накопичення доходів від продажів, пошук інвесторів і кредиторів тощо;
- 6) соціальна, що реалізується шляхом участі підприємства в реалізації соціально значимих суспільних проектів місцевого, регіонального або загальнодержавного рівня.

Додатковими функціями підприємства є такі:

- a) використання інноваційних підходів, які забезпечують подальший розвиток та розширення діяльності;
 - б) використання державної підтримки, яка полегшує умови функціонування.
- Ефективність функціонування підприємства зумовлена дією низки чинників, серед яких виокремлюємо як зовнішні, так і внутрішні.

Розглянемо більш детально **чинники зовнішнього середовища**.

1. *Економічні чинники*, до яких належать усі ті, що пов'язані з обігом грошей, товарів, інформації та енергії³.
2. *Система законодавства про підприємництво*, яка розглядається як загальна проблема сучасного та майбутнього соціально-економічного життя країни. Аналіз практики підприємницької діяльності в Україні свідчить про необхідність удосконалення правового забезпечення підприємництва. Основними нормативними правовими документами, які регулюють діяльність підприємства, є Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV⁴, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15 травня 2003 р. № 755-IV⁵, Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 р. № 222-VIII⁶, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII⁷ тощо.

Таким чином, правове регулювання підприємництва забезпечується численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру, які містяться в різних галузях законодавства. Назріла чергова потреба в інкорпорації цих нормативно-правових актів. Водночас зазначимо, що уповільнення темпів зростання кількості суб'єктів підприємництва та кількості зайнятих на них осіб свідчить про недостатність і недосконалість нормативно-правової бази розвитку підприємництва, яка має бути першоосновою, фундаментом (базою в повному розумінні цього слова) формування та розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Формування систематизованого законодавства в галузі правового регулювання підприємницької діяльності – найголовніша передумова його становлення й розвитку. Законодавство у сфері підприємництва має становити єдину систему як за взаємною узгодженістю норм, так і за цілісністю самого нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності⁸, враховувати як функції підприємства, так і чинники, що впливають на його діяльність.

3. Підприємство, яке виходить зі своїм товаром на ринок, найчастіше стикається з *конкуренцією з боку інших фірм*, які також прагнуть продати свої товари. Усі ці фірми змушені змагатись між собою через обмеженість ресурсів (насамперед фінансів). Проте суперництво може розгортатися по-різному, тому при цьому потрібно брати до уваги рівень конкуренції, з яким зіткнеться підприємство на ринку, для вироблення на цій основі своєї комерційної політики.
4. *Територіальне розміщення підприємства* відіграє особливу роль. Від нього залежить наявність ресурсів для вирішення окремих споживчих потреб. Наприклад, близькість нових виробничих філій підприємства до покупців, перебазування трудомістких цехів у місця з більш низькою оплатою праці або використання державних субсидій в особливих зонах і районах країни тощо.

³ Дайнеко А.Е., Забавский Г.В., Малинин А.С., Шведко П.В. Экономические факторы мирового развития. Минск: Дикта, 2010. 508 с.

⁴ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

⁵ Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

⁶ Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

⁷ Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.

⁸ Гой І.В. Основи підприємництва. URL: http://lubbook.org/book_239_glava_9_2._Pravova_baza_p%D1%96dpr%D1%94mni%D1%81.html.

У будь-якому разі спочатку здійснюється загальний вибір регіону (зони, округу, району), тобто макророзміщення, безвідносно до детальних характеристик на місцевості. Далі визначається мікророзміщення – реальна точка, задана в конкретній просторовій площині, структурах і зв'язках із навколишнім середовищем.

5. *Політична ситуація в країні* особливо впливає на діяльність підприємства, оскільки вона формує обмінні курси як у довгостроковій, так і в короткостроковій перспективі. Зазначимо, що політичні чинники пов'язані із законами, інструкціями й рішеннями суду, що стосуються як індивідуальних випадків, так і загальної політичної ситуації.
6. *Роль інформації та інформаційного забезпечення* в діяльності сучасних підприємств зумовлена їх безпосередньою участю в економічних процесах та постійно зростаючим рівнем інформатизації ринкового середовища й суспільства загалом. Сучасний етап розвитку економіки, як доводить Г.О. Надьон, потребує використання науково обґрунтованих методів збору, аналізу, оброблення й застосування інформації та її взаємопов'язаних форм, що має сприяти формуванню потенційного інформаційного забезпечення підприємства й послідовній реалізації напрямів його розвитку⁹.
7. *Соціальний розвиток* охоплює широке коло аспектів, яке включає створення необхідних умов для культурного розвитку, спілкування, відпочинку та повноцінного відновлення сил працівників. Для забезпечення соціального розвитку підприємство утримує й покращує соціальну інфраструктуру.
8. *Науково-технічний розвиток* не завжди пов'язується з укрупненням виробництва, збільшенням підприємства. На перший погляд здається, що автоматизація виробництва обов'язково вимагає створення великих підприємств. Однак, як свідчить досвід, за умов технічного прогресу, який постійно змінюється, вигідніше мати не гігантські автоматичні лінії, а окремі високопродуктивні автомати, роботів, верстати з програмним управлінням, які легше піддаються налаштуванню ТВ-тюнерів і блокуванню відповідно до потреб ринку.

При цьому важливо також звернутись до чинників мікросередовища, які безпосередньо впливають на діяльність підприємства.

1. Сьогодні вчені звертають увагу на *відсутність психологічної підтримки* як менеджменту, так і робітників на підприємствах та заводах, де працює велика кількість людей. І.С. Білозеров називає особливістю таких підприємств те, що їх колектив найчастіше різновіковий, сформований із різних професійних поколінь, які мають неоднозначні системи поглядів, моральних і соціальних цінностей. Ця різниця призводить до виникнення соціально-психологічних конфліктів, проблем взаєморозуміння, спільної діяльності та будує бар'єри між колегами. За таких умов дуже складно сформулювати сприятливий соціально-психологічний клімат. Тому потрібно створювати й розвивати психологічні служби, детально вивчати, які саме соціально-психологічні чинники впливають на розвиток колективу підприємств.
2. *Відсутність належної матеріально-технічної бази сучасних підприємств* є однією з важливих проблем, яку практично неможливо вирішити найближчим часом через високий рівень фінансових витрат. Удосконалення цієї бази є необхідною умовою підвищення якості продукції, вчасного виконання замовлення тощо. На практиці існує пряма пропорційна залежність між обсягами виробництва продукції та матеріально-технічною базою підприємства.
3. Іншим чинником є *фінансовий стан підприємства* як сукупність показників, що відображають наявність, розміщення та використання ресурсів підприємства, його реальні й потенційні фінансові можливості¹⁰. Фінансовий стан підприємства визначається прибутковістю, платоспроможністю та ліквідністю, оптимальністю розподілу прибутку, що залишився в розпорядженні підприємства, наявністю власних фінансових ресурсів, раціональним розміщенням основних та обігових коштів. Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової та кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства¹¹.
4. *Інноваційна діяльність* як чинник, що визначає імідж підприємства, – це комплексний процес створення, використання й поширення нововведень із метою отримання конкурентних переваг і збільшення прибутковості свого виробництва. У ринковій економіці інноваційна діяльність

⁹ Надьон Г.О., Смирнова В.В. Информационный подход к оценке инноваций. М.І. Туган-Барановський – видатний вчений-економіст. Спадщина та новації: матеріали міжнар. наук.-прак. конф. Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. Т. 1. С. 149–153.

¹⁰ Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації: Наказ Міністерства фінансів України, Фонду державного майна від 26 січня 2001 р. № 49/121 / Міністерство фінансів України, Фонд державного майна. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>.

¹¹ Крючко Л.С. Оцінка фінансового стану підприємства – сутність та необхідність. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2012. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1613>.

підприємств – один із найсуттєвіших вагомих чинників, які дають змогу підприємству посідати стійкі ринкові позиції та отримувати переваги над конкурентами в тій галузі, яка є сферою комерційних інтересів цього підприємства¹².

5. *Кадрове забезпечення* – один із головних напрямів роботи підприємства, від якого залежать якість товару, обсяги виробництва, вчасні поставки тощо. Кадрова політика – це цілеспрямована діяльність зі створення трудового колективу, який найкращим чином сприятиме поєднанню цілей і пріоритетів підприємства та його працівників. Процес здійснення кадрової політики може вирішуватись по-різному, і вибір альтернативних варіантів досить широкий: готувати працівників самим або шукати тих, хто вже має необхідну підготовку; набирати на ринку праці нові кадри або переучувати працівників, які підлягають вивільненню з підприємства; звільняти працівників або шукати варіанти їх працевлаштування; набирати додатково робітників або обійтись наявною кількістю за умови більш раціонального їх використання тощо.
6. *Позитивний імідж підприємства* стає необхідною умовою досягнення стійкого й тривалого ділового успіху. І є цілком логічне пояснення цього. По-перше, імідж організації створює ефект придбання організацією певної ринкової сили, а саме приводить до зниження чутливості до ціни. По-друге, позитивний імідж зменшує комплементність товарів, а отже, захищає від атак конкурентів і зміцнює позиції щодо товарів-замінників. По-третє, позитивний імідж полегшує доступ до ресурсів (фінансових, інформаційних, людських тощо). Чинники, що впливають на діяльність підприємства та визначають його імідж, подано на рисунку 1.

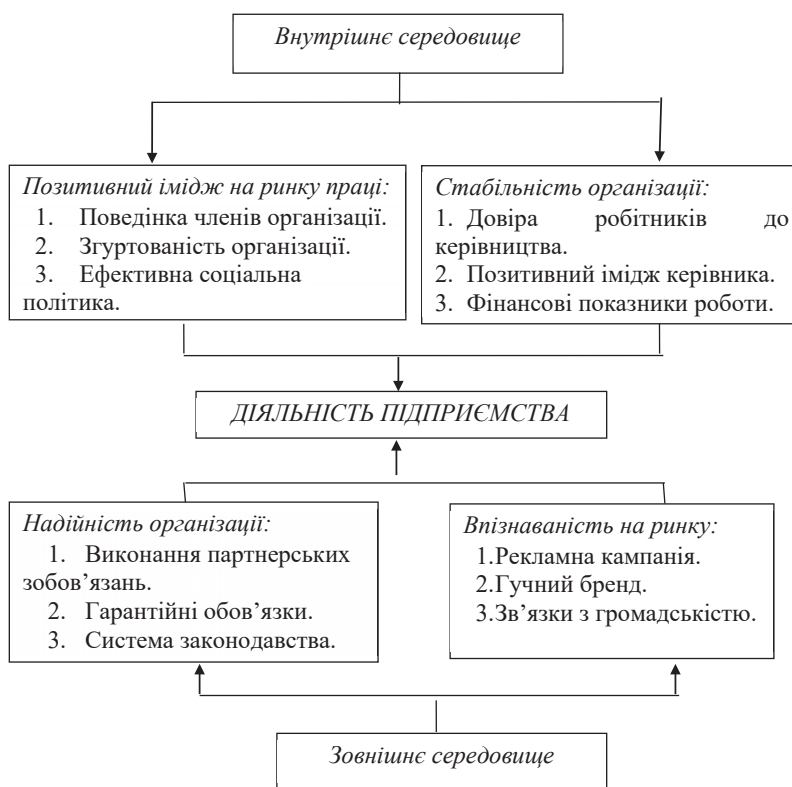

Рисунок 1. Чинники, що впливають на діяльність підприємства¹³

7. Під *чинником економічного зростання* розуміються ті явища й процеси, які визначають можливості збільшення реального обсягу виробництва, підвищення ефективності та якості зростання. За способом впливу на економічне зростання розрізняють прямі й непрямі чинники. Прямими називають ті чинники, які безпосередньо визначають фізичну здатність до економічного зростання. Непрямі чинники впливають на можливість перетворення цієї здатності на дійсність. До прямих належать

¹² Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки: навч. посібник. Тернопіль: ТАНГ, 2000. 315 с. URL: <http://buklib.net/books/27731/>.

¹³ Горвий Д.А., Ковальов Д.М. Формування іміджу промислового підприємства. Економіка розвитку. Х., 2006. № 2(38). С. 78.

чинники, що безпосередньо визначають динаміку сукупного виробництва й пропозиції: збільшення кількості та підвищення якості трудових ресурсів, зростання обсягу й поліпшення якісного складу основного капіталу, удосконалення технології та організації виробництва, підвищення кількості та якості наявних ресурсів, зростання підприємницьких здібностей громадян. До складу непрямих входять чинники попиту та розподілу: зниження ступеня монополізації ринків, зменшення цін на виробничі ресурси, зниження податків на прибуток, розширення можливості отримання кредитів.

Отже, на діяльність підприємства впливає низка чинників, які за умови високоефективного менеджменту, правильної стратегії та чіткого регулювання можуть забезпечити позитивну тенденцію розвитку підприємства. Державі необхідно враховувати їх у системі правового регулювання, щоб законодавство стимулювало розвиток підприємництва, а не гальмувало його.

Анотація

У статті розглядаються фінансово-економічні, соціальні та організаційно-правові складники, що визначають ефективність функціонування підприємства. Автор аналізує економіко-правові ознаки підприємства, характеризує його функції, особливості державно-правового регулювання діяльності підприємств.

Summary

The article deals with financial-economic, social and organizational-legal constituents that determine the efficiency of the enterprise's operation. The author analyzes the economic and legal features of the enterprise, characterizes its functions, features of state-legal regulation of enterprises.

Використана література:

1. Костицький В.В. Закон перманентної концентрації капіталу: економічна історія та українські реалії. К.: Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи, 2003. 198 с.
2. Ситник Г.В. Цільова функція підприємства: еволюція концепцій та сучасні погляди. URL: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-1_0-pages-243_254.pdf.
3. Дайнеко А.Е., Забавский Г.В., Малинин А.С., Шведко П.В. Экономические факторы мирового развития. Минск: Дикта, 2010. 508 с.
4. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
6. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.
7. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
8. Гой І.В. Основи підприємництва. URL: http://lubbook.org/book_239_glava_9_2._Pravova_baza_p%D1%96dpri%D1%94mni%D1%81.html.
9. Надьон Г.О., Смирнова В.В. Информационный подход к оценке инноваций. М.І. Туган-Барановський – видатний вчений-економіст. Спадщина та новації: матеріали міжнар. наук.-прак. конф. Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. Т. 1. С. 149–153.
10. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації: Наказ Міністерства фінансів України, Фонду державного майна від 26 січня 2001 р. № 49/121 / Міністерство фінансів України, Фонд державного майна. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>.
11. Крючко Л.С. Оцінка фінансового стану підприємства – сутність та необхідність. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2012. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1613>.
12. Стельмащук А.М. Державне регулювання економіки: навч. посібник. Тернопіль: ТАНГ, 2000. 315 с. URL: <http://buklib.net/books/27731/>.
13. Горовий Д.А., Ковальов Д.М. Формування іміджу промислового підприємства. Економіка розвитку. Х., 2006. № 2(38). С. 77–79.

O.O. Shyshovska,

Postgraduate Student

Lviv University of Business and Law